

Відякіна М.М., Резнікова Н.В.

УДК 339.972

ТЕОРЕТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ КООРДИНАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Анотація. Досліджено концептуальні підходи до вивчення проблем координації міжнародної економічної політики. Автори трактують координацію, як категорію, що є ширшою, ніж співпраця, оскільки передбачає суттєвіші трансформації внутрішньої політики. Міжнародне співробітництво у галузі міжнародної економічної політики, як випадок стратегічної взаємозалежності, тлумачиться за допомогою теорії ігор. Аргументовано, що наслідки координації міжнародної економічної політики повністю залежать від обраної для реалізації стратегії – взаємодоповнюваності або взаємозамінюваності.

Ключові слова: координація, міжнародна економічна політика, міжнародна економічна інтеграція, політика процвітання сусіда, політика розорення сусіда, стратегічна взаємозалежність, стратегічна взаємозамінюваність.

Аннотация. Исследуются концептуальные подходы к изучению проблем координации международной экономической политики. Авторы трактуют координацию как категорию шире сотрудничества, предусматривающую более существенные изменения внутренней политики. Международное сотрудничество в сфере международной экономической политики, как случай стратегической взаимозависимости, интерпретируется с помощью теории игр. Аргументировано, что последствия координации международной экономической политики зависят от выбора стратегии – взаимодополняемости или взаимозаменяемости.

Ключевые слова: координация, международная экономическая политика, международная экономическая интеграция, политика процветания соседа, политика разорения соседа, стратегическая взаимозависимость, стратегическая взаимозаменяемость.

Summary. The article reveals the specifics of conceptual approaches to the problems of international economic policy coordination. The authors interpret coordination as a category wider than cooperation, since the former provides for greater internal policy transformations. International cooperation in the field of international economic policy as a case of strategic interdependence is interpreted by adapting the game theory framework (the Cournot-Nash equilibrium, the Stackelberg model, the Hamada diagram). It is claimed that the theoretical concepts under analysis can be improved through modeling of the endogenous changes within the unions by considering the prospects for multi-country interactions.

The article examines the issues of laying the foundations for setting up integration alliances within the context of adapting different policy strategies by member states in particular such as prosper-thy-neighbor policy characterized by strategic substitutability and beggar-thy-neighbor policy with its strategic complementarity. Appealing to the results of the comparative analysis of different policy strategies the authors argue that the effects of international economic policy coordination totally depend on the choice of the adapted strategy – the strategic complementarity or substitutability – with both options including a combination of monetary and trade policies.

Keywords: coordination, international economic policy, international economic integration, prosper-thy-neighbor policy, beggar-thy-neighbor policy, strategic complementarity, strategic substitutability.

Постановка проблеми. Повоєнний період розвитку світового господарства характеризується інтенсифікацією торговельних і фінансових зв'язків розвинутих країн світу. Такі зв'язки свідчать про те, що економічна політика однієї країни справляє вторинні ефекти на інші країни, а внутрішні ефекти цих політик, у свою чергу, модифікуються під дією політики третіх країн. Таким чином, вищий рівень економічної інтеграції призводить до посилення взаємозалежності національних економічних політик. Через таку взаємозалежність координація економічної політики між країнами має життєво важливе значення. Втім, успішна координація є радше винятком, ніж правилом. Тема даного дослідження актуалізується в контексті аналізу проблем функціонування провідних інтеграційних об'єднань, зокрема в умовах світової фінансової кризи вкотре постало питання з приводу необхідності координації економічної політики в ЄС і про адекватність системи ЄВС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми міжнародної координації економічної політики були досліджені у працях відомих вчених, серед яких Р. Марстон, Дж. Френкель, М. Голстайн, П. Массон, Р. Купер, П. Кенен, Р. Джоунс, С. Фуртадо, Дж. Сакс, Я. Тінберген, Б. Айхенгрін. Попри важливість і актуальність міжнародної координації економічної політики, дана тема не стала предметом широкого дослідження. Втім, на сучасному етапі вона набуває дедалі більшої популярності. Так, праці окремих дослідників присвячені власне процесу трансмісії, беручи до уваги той факт, що позитивна чи негативна трансмісія експансіоністської політики однієї країни іншій залежить від ступеня реальних і фінансових зв'язків між ними. Інші аналізують міжнародну координацію в стратегічному контексті, адаптуючи поняття теорії ігор, запозичені з досліджень олігополії. У таких дослідженнях одностороння національна поведінка зазвичай моделюється як некооперативна поведінка за Нешем або Штакельбергом, коли одна країна є лідером по відношенню до інших. Проте зазначені дослідження вирізняє зосередженість на одному чи декількох з цих факторів, орієнтованість на ефекти трансмісії, стратегічну поведінку, міжчасові чинники.

Виділення не вирішеної проблеми. Враховуючи зазначене, проблеми координації міжнародної економічної політики вимагають переходу від статичного до динамічного аналізу. Зокрема нерозкритими лишаються питання щодо формування підґрунтя для створення інтеграційних об'єднань в контексті адаптації членами інтеграційного об'єднання різних стратегій політики, як от політики «процвітання» сусіда з притаманною їй стратегічною взаємозамінністю та політики знищення («розорення») сусіда з її стратегічної взаємодоповнюваністю.

Мета статі. З огляду на актуальність обраної теми, мета даного дослідження полягає у розкритті теоретико-методологічних засад вивчення проблем координації міжнародної економічної політики для виявлення детермінант стійкості різного роду інтеграційних об'єднань відповідно до стратегії, взятої до реалізації їх учасниками.

Виклад основного матеріалу. Розмірковуючи над причинами формування та перевагами адаптації міжнародної координаційної політики, Б. Айхенгрін знаходить чотири аргументи на користь міжнародної співпраці. По-перше, співпраця є найімовірнішою, коли зосереджується на технічних аспектах, зокрема, на формуванні засад пруденційного нагляду та фінансового регулювання, що є вкрай важливим для впровадження оптимальної валютної і фінансової політик. По-друге, співпраця стає імовірною, якщо вона викликає створення інституцій, які характеризуються набором тривалих правил і сформованих очікувань, інтересів і поведінки, що вимагають дотримання і розуміння, які можуть коливатися від неформальних до офіційних зобов'язань, що замінює собою прийнятну поведінку та іноді втілюється у певній організаційній структурі, але іноді – ні. Історія свідчить, що міжнародна координаційна політика можлива, коли створюється саме інститут. По-третє, співпраця є найімовірнішою, коли стосується збереження існуючої політики і поведінки (або коли стосується збереження політичного режиму), ніж коли мова йде про зміну політик. Доклавши зусиль до формування режиму, політики, що володіють інвестиційними ресурсами, матимуть стимул співпрацювати для його збереження. Таким чином, успішна міжнародна співпраця є інструментом збереження режиму. По-четверте, валютна, макроекономічна і фінансова співпраця є більш імовірною у контексті широкого співробітництва країн. Конфлікт з інших питань, економічних чи ні, ускладнює досягнення згоди як з технічних, так економічних і фінансових аспектів політики, що не створює адекватних передумов для координації політики [4].

Зазвичай поняття «координація» і «співробітництво» ототожнюються, на нашу ж думку, координація передбачає суттєві зміни внутрішньої політики з врахуванням міжнародної взаємозалежності, тобто є ширшою категорією, ніж співпраця. Як будь-який випадок стратегічної взаємозалежності, міжнародне співробітництво у галузі економічної політики можна тлумачити за допомогою теорії ігор. Гравцями у даному разі виступають уряди країн, які вдаються до різних стратегій (політичних дій) для досягнення своїх цілей. Виходячи із класичної «дилеми ув'язненого», досягти цілей без координації неможливо. Крім того, у процесі реалізації політики важливим є навіть часткове досягнення мети (можливо й за рахунок іншої), оскільки уряд країни керується не лише фіксованими, а й гнучкими цілями. Під гнучкістю розуміється компроміс різних цілей, тобто компенсація неповного досягнення однієї мети за рахунок максимального досягнення іншої за даної функції суспільного добробуту. Політики прагнуть максимізувати функцію суспільного добробуту, яка залежить від рівня досягнення цілей. Такий узагальнений механізм можна представити діаграмою Хамади (рис. 1).

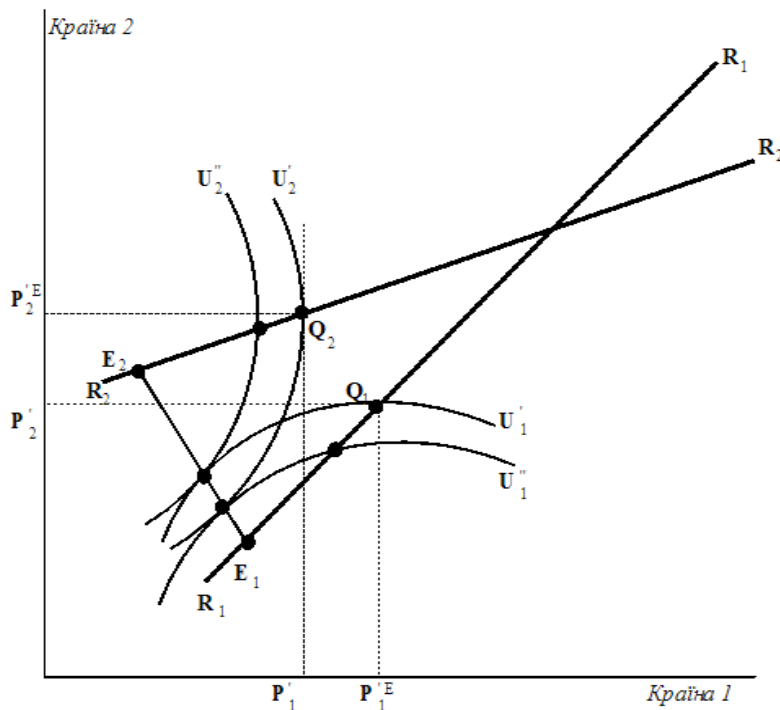

Рис. 1. Діаграма Хамади

Джерело: [6, с. 187].

Діаграма К. Хамади чітко демонструє неефективність некоординованих дій, адже ефективних результатів можна досягти виключно через погоджені координовані дії. Якщо припустити, що політична конфігурація кожної країни може бути представлена комплексною та неперервною змінною, можна показати політичну конфігурацію двох країн на вісі діаграми (першої на горизонтальній вісі, другої – на вертикальній). Так, деяка точка на діаграмі відображає комбінацію політичних конфігурацій двох країн, яка

сприятиме досягненню чітких результатів з огляду на цілі обох країн. Результат залежатиме від покладеної в основу моделі, яка демонструє міжнародну взаємозалежність.

Рівень добробуту, що відповідатиме результату, залежатиме від функції добробуту кожної країни, яка максимально відповідає найкращому можливому результату для відповідної країни («точка блаженства»). E_1 та E_2 – точки, з яких починається досягнення максимального добробуту для країни 1 і 2 відповідно. Навколо цих точок накреслено криві байдужості функції суспільного добробуту для обох країн. Крива байдужості суспільного добробуту країни – сукупність усіх точок (комбінації політичних конфігурацій двох країн), що веде до результатів (виходячи з цілей країни), які країна розцінює згодом як рівнозначні. Припустивши, що «точка блаженства» для країни 1 відповідає точці E_1 , будь-яка інша точка на діаграмі означатиме нижчий рівень добробуту. Що ближче крива байдужості до точки E_1 , тим краща ситуація у країні 1, адже будь-яка політична комбінація, що перемістить її на криву байдужості U_1'' , є бажанішою, ніж комбінація, яка перемістить її на криву U_1' . Аналогічно, навколо точки E_2 відображається крива байдужості суспільного добробуту країни 2. За умов відсутності взаємозалежності криві байдужості країни 1 будуть вертикальними прямими, а у випадку країни 2 – горизонтальними. У даному разі кожна країна може досягти оптимального рівня добробуту незалежно від політики, яку проводить інша. Відтак, в основі координації лежить наявність міжнародної взаємозалежності.

У випадку взаємозалежності перший крок проблеми обмеженого оптимуму для кожної країни полягає у визначенні конфігурації політики, націленої на максимізацію добробуту, за будь-якої політичної конфігурації іншої країни. Так, у випадку першої країни політичну конфігурацію країни 2 позначено точкою P_2' . Якщо з цієї точки провести пряму паралельну осі країни 1, крива байдужості U_1' буде дотичною до згадуваної прямої. По суті U_1' – це крива байдужості найближча до точки E_1 , що відповідає даному вибору політики країною 2. Таким чином, для точки E_1 оптимальним вибором країни 1 є політика P_1^E . У такий же спосіб отримуємо сукупність точок, що утворюють криву R_1R_1 , яка називається функцією політичної реакції країни 1. Аналогічно утворюється крива політичної реакції для країни 2. Відрізок, який сполучає точки E_1 та E_2 , що є сукупністю усіх точок, у яких криві байдужості обох країн взаємно дотичні, є оптимумом Парето або контрактною кривою, оскільки у кожній із цих точок справджується твердження про неможливість підвищення рівня добробуту країни без його зменшення в іншій країні.

Для розгляду некооперативної поведінки, що може набувати різних проявів, застосуємо сценарії Неша-Курно і Штакельберга. На рис. 2 зображено дві криві політичної реакції. У першому випадку країна максимізує рівень добробуту, обираючи власну оптимальну політику, приймаючи за належне політичну конфігурацію іншої країни та припускаючи, що ця конфігурація лишається поза її впливом. Країна 1 обирає політику P_1^0 , країна 2 – P_2^0 на своїй функції політичної реакції. У свою чергу, приймаючи за даність політику країни 2 (P_2^0), країна 1 змінить свою політику на P_1' на власній кривій реакції, а країна 2 відреагує на P_1' , змінивши політику на P_2' і так далі, доки буде досягнуто точки N . Точка N – це рівновага Неша-Курно, у якій досягнутий рівень добробуту для країни 1 позначено U_1^N , а для країни 2 – U_2^N (рис. 1).

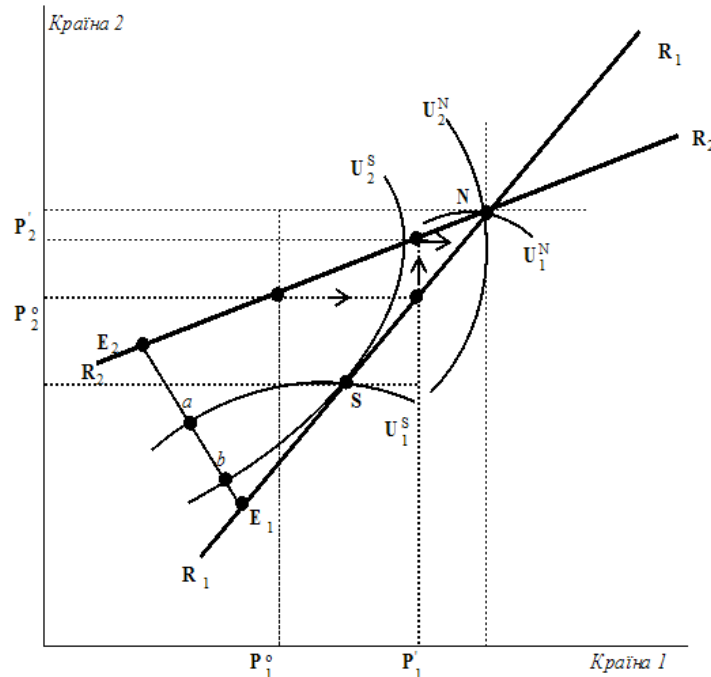

Рис. 2. Міжнародна політична гра: моделювання сценаріїв Неша-Курно, Штакельберга та кооперативного рішення

Джерело: [6, с. 190].

Сценарій Штакельберга або лідера-послідовника виконується за умови, коли одна країна є лідером та усвідомлює, що рішення інших країн залежать від її власних дій, у той час, як поведінка країни-

послідовника лишається незмінною. Знаючи криву реакції послідовника, країна 2 (лідер) усвідомлює, що країна 1 реагуватиме на вибір нею політики, обираючи політичну комбінацію на кривій R_1R_1 . Таким чином, країна 2 максимізує свою функцію добробуту, розцінюючи дану криву як обмеження, тобто обравши найвищу криву байдужості, сумісну з цим обмеженням. Дана крива U_2^S дотична до R_1R_1 у точці S та є кривою байдужості країни 2. У точці рівноваги Штакельберга (S), країна 2 (лідер) досягає вищого рівня добробуту, ніж у випадку рівноваги Неша-Курно. Однак обидві рівноваги є неефективними, оскільки вони не лежать на контрактній кривій E_1E_2 . Співпрацюючи, обидві країни можуть досягти вищого рівня добробуту, оскільки за умов координації політики вони можуть досягти точки на відрізьку контрактної кривої. Будь-яка з цих точок знаходиться вище рівноваги Неша-Курно або Штакельберга (рис. 2), а остаточно позиція обох країн залежить від ступеню досягнутих ними домовленостей [1].

Моделі інтеграції різних швидкостей можна визначити як моделі інтеграції, коли переслідування спільних цілей кероване групою держав-членів, які здатні та готові розвиватися швидше у напрямку глибокої інтеграції в певних сферах політики, коли решта держав-членів зобов'язуються підключитися за нагоди, спираючись на спеціально розроблені критерії [7, с. 288]. Таким чином, підхід різних швидкостей виразно зберігає фундаментальну ідею про спільний рівень інтеграції, а вилучення з неї є тимчасовими та винятковими. Оскільки кінцеві цілі залишаються спільними для всіх членів, гнучкість проявляється лише у фазі реалізації запланованих ініціатив. Через те, що моделі різних швидкостей не дозволяють деяким країнам обрати глибший рівень інтеграції, а іншим – не обирати, вони не підлягають основному фундаментальному закону універсальності, що передбачає існування відмінностей.

Інтеграція «для всіх», сформульована Р. Дарендорфом у 1979 році, дозволяє державам-членам, за визначенням А. Стабба, вільно обирати, як з меню, в якій політичній зоні вони хотіли б діяти та співпрацювати тісніше, маючи мінімальну кількість спільних цілей [7, с. 288]. Моделі «для всіх», подібно до моделей концентричних кіл, передбачають можливість постійного розподілу, дозволяючи членам обирати відповідно до власних політик, а не до обраного раніше пакету для членства. Відтак, концепція «для всіх» є більш функціональною, ніж географічною, та, на протилегу підходу концентричних кіл, фокусується на політиці, а не на країнах.

У концепції концентричних кіл, глибоко інтегроване ядро, яке складається з країн-членів, що співпрацюють у багатьох галузях, оточене кільцями менш інтегрованих груп держав. На протилегу моделям різних швидкостей, даний підхід визнає відмінності, передбачаючи постійний поділ між ядром та менш розвиненими інтеграційними союзами [7, с. 287].

М. Вехельгемут та К. Бранді роблять припущення про те, що зони інтеграції по суті є окремими клубами [3]. Цікавим видається аналіз традиційної теорії клубів, яка припускає часткову конкурентність клубних благ, означаючи, що наслідком великої кількості членів стане ефект витіснення або перенавантаження, зменшуючи якість запропонованих клубом благ та послуг. Оптимальний обсяг клубу досягається, коли гранична корисність для членів клубу від прийняття додаткового члена дорівнює граничним витратам на його прийняття. Відповідно, клубні блага мають дві характерні ознаки: 1) споживання клубного товару одним членом клубу не зменшує його корисність для інших членів; 2) клубним благам характерна виключність. Крім того, традиційна теорія клубів припускає, що витрати виробництва клубних благ на душу населення зменшуються зі зростанням кількості членів клубу, тому що витрати на забезпечення клубного блага будуть розділені між більшою кількістю членів, припускаючи, що вони не залежать від розміру клубу. Втім, у популярній економічній літературі справедливо ставиться питання щодо доцільності застосування основи даної теорії при аналізі ситуації, що склалася в ЄС. Зокрема, М. Вехельгемут та К. Бранді, переконані, що наступні приклади європейських клубних благ демонструють, що ЄС можна насправді вважати клубом, який забезпечує різні клубні блага для своїх членів. Так, клубні блага, які забезпечує ЄС, включають гарантію «чотирьох свобод», а саме: вільний рух товарів, послуг, робочої сили та капіталу в межах внутрішнього ринку; єдину валюту шляхом членства в Європейському валютному союзі; зовнішню та внутрішню безпеку шляхом приєднання до Спільної зовнішньої та безпекової політики, а також поліцейське та судове співробітництво в кримінальній сфері. Інші приклади європейських клубних благ включають визначення екологічних та товарних стандартів, які забезпечують захист споживачів, Шенгенську угоду та конвенцію про її ратифікацію. Тісніша координація соціальної, промислової, освітньої політики та політики зайнятості стала предметом гармонізації стандартів і застосування інструментів політики централізації. Усі вищезгадані блага спільні в тому, що вони 1) неконкурентні (або лише частково конкурентні) у споживанні і 2) що не члени відповідних договорів виключені з їх споживання. Таким чином, ці блага можна інтерпретувати як клубні блага.

В кожній зоні члени отримують вигоди від інтеграції, але, у той же час, змушені нести частину витрат на фінансування забезпечення клубних благ. Розмір зони інтеграції оптимальний, коли гранична корисність прийняття нового члена дорівнює граничним витратам, наприклад ускладненню процесу прийняття рішень. За визначенням Р. Вобеля, клубні блага, які стосуються внутрішнього ринку, включають взаємний доступ до так званих «дивідендів миру» міжнародного поділу праці та знань: відсутності бар'єрів торгівлі; правом доступу до спільного ринку; гарантію «чотирьох свобод»; спільних вимог до конкуренції [8]. Кожен член клубу отримує вигоди від членства у внутрішньому ринку завдяки використанню «чотирьох свобод», наслідком чого є статичне і динамічне підвищення ефективності завдяки підвищеній ефективності розподілу ресурсів. Підвищення ефективності тим вище, чим більшим є внутрішній ринок. Говорячи про внутрішній ринок, немає прямої конкуренції у використанні клубу; навпаки, додаткові члени забезпечують економію на масштабі, наслідком чого є навіть більше підвищення ефективності. Крім того, нові теорії зростання стверджують, що економічна інтеграція, наслідком якої є посилення конкуренції, може призвести

до постійного підвищення темпів економічного зростання зони через позитивну взаємозв'язок інновацій та інтеграції.

Якби ЄС був єдиною зоною вільної торгівлі, визначити оптимальний розмір Європейського клубу було б відносно просто: з точки зору теорії торгівлі, оптимальний розмір торгівельної угоди є світовим. Також, за відсутності витрат на забезпечення функціонування внутрішнього ринку або за незалежності регулятивних органів, необхідних для його функціонування, від кількості країн-членів клубу, внутрішній ринок повинен бути якнайбільшим. Проте теорії торгівлі недостатньо для визначення оптимального розміру Союзу, оскільки ЄС є набагато більшим, ніж зона вільної торгівлі. Висновки М. Вехельгемота та К. Бранді [3] дозволяють стверджувати, що чим більш гетерогенним є ЄС, тим вищими будуть витрати на прийняття рішень та зовнішні витрати. Посилена гетерогенність, в свою чергу, завжди призводить до зростання витрат на незалежність.

У даному розрізі ЄС здається «надто великим» по-перше, в плані занадто великої кількості країн, які мають дійти єдиного рішення щодо певної політики, що призводить до підвищення витрат на прийняття рішень та, по-друге, в плані надто гармонізованих сфер економіки, що мають своїм наслідком потенційне підвищення зовнішніх витрат через значну кількість індивідів, які мають підкорятися колективним рішенням. Це означає, що потрібно схвалювати всі конституційні постанови, які скорочують одну категорію витрат, не збільшуючи іншу, або які призводять до встановлення більш сприятливого балансу, схваленого громадянами.

Економічні союзи, серед іншого, проголошують здатність корегувати негативний вплив на національну політику країни з боку так званих спіловер-ефектів, які найчастіше пояснюються в термінах економічних екстерналій або процесів, що впливають на тих, хто прямо не втягнений до процесу взаємодії. Одним з них є випадок політики знищення сусіда (ПЗС), що характеризується негативними наслідками закордоном, інструментами якої у різній їхній комбінації виступають торговий протекціонізм, конкурентні девальвації, грошова експансія, податкові стимули.

Іншим випадком імплементованої політики є політика процвітання сусіда (ПДС), що характеризується продукуванням позитивних спіловер-ефектів на решту світу, що досягається шляхом оптимального використання податково-бюджетної політики, продукування інвестицій в інфраструктуру та суспільні проекти. Факт унеможливлення позбавлення від впливу спіловер-ефектів, породжених глобалізацією, актуалізує питання створення економічних союзів, що проголошують своєю метою поліпшення добробуту кожної з країн-учасниць. Вчені А. Алесіна, І. Ангелоні та Ф. Етро [2], пропонуючи наукову дискусію щодо визначення оптимального розміру союзу, акцентують на тому, що країни, які вочевидь різняться впроваджуваною ними політикою як на національному, так і союзному рівнях, відчувають політичний тиск з боку більших учасників союзу. З одного боку, проблема інтерналізації спіловер-ефектів, а, з іншого, неминуча втрата можливості реалізації незалежної макроекономічної політики, ендогенно визначають як розмір, так і склад союзу. Попри гасла СОТ щодо скорочення протекціонізму в усьому світі, визнаємо регіональні торговельні угоди як засіб маніпулювання умовами торгівлі на регіональному рівні. Певний баланс втрат і вигод знаходимо й у випадку створення валютних союзів, коли феномен офіційної доларизації стає дієвим інструментом боротьби з інфляцією для невеликих відкритих економік, втім втрата країною статусу емісійного центру і монетарного суверенітету стають високою ціною, сплаченою за сподівання на досягнення стабільності.

Теоретична аргументація доцільності вступу до економічного союзу в інтерпретації А. Алесіни, І. Ангелоні та Ф. Етро зосереджується на досягненні рівноваги Неша, що, серед іншого, передбачає отримання вигод усіма його учасниками. Втім, на нашу думку, комплекс припущень, що створення союзу може забезпечити переваги у формі стійких зв'язків між його учасниками, меншу вразливість перед зовнішніми ефектами та продукування зростання суспільних благ, має високий ступінь апроксимації для пояснення оптимального розміру союзів.

Визначення ендогенних детермінант створення союзів потрапило в дослідницький ракурс Ф. Етро [5], який припустив, що в умовному світі економічна політика країни здатна впливати на решту країн в залежності від ступеню її залежності від них. Це, в свою чергу, припускає, що міжнародна координація політики вигідна і можлива лише у випадку, коли країни діють, виходячи з її засад. Для більшої результативності теоретичного моделювання, Ф. Етро запропонував пошук оптимуму між елімінуванням спіловер-ефектів та гетерогенністю витрат за різних стратегій співпраці. Більше того, він наполягає, що специфіка взаємозалежності між політиками різних країн стає перетворюється на важливий фактор визначення рівноваги в союзі. Серед іншого, стратегічна взаємозалежність може існувати у тому випадку, якщо обидві країни-партнери одночасно покращують умови співпраці, завчасно відповідаючи аналогічним набором поступок у відповідь на запроваджені по відношенню до них. Це, в свою чергу, актуалізує більш радикальне питання щодо місця та ролі так званих країн-аутсайдерів у процесі утворення союзу. Пори це, важко визначити, яка політика характеризуватиме стратегічну взаємозалежність, а яка – стратегічну взаємозамінюваність, адже в кожному випадку маємо справу з безліччю комбінацій імплементованих монетарної та торговельної політик. Крім того, Ф. Етро акцентує на можливості отримання парадоксальних результатів, коли країни-аутсайдери можуть опинитися в кращій ситуації, ніж країни, що вже приєдналися до союзу, що, саме по собі, не провокуватиме їх до приєднання на більш глибоких стадіях співпраці.

Щодо політики добробуту сусіда, то їй властива традиційна податково-бюджетна політика, яка відіграє роль своєрідного експансійного інструменту як в кейнсіанській інтерпретації, так і неокласичній. У випадку впровадження політики знищення сусіда, можна вести мову про застосування стратегічної торговельної політики, яка характеризуватиметься внутрішнім протекціонізмом як запорукою зростання добробуту (що

не суперечить висновкам моделей Д. Рікардо і Е. Хекшера-Б. Оліна), втім протекціонізм ззовні здатен істотно знизити добробут на внутрішньому ринку країни. Виходячи із канонічних трактувань, монетарна експансія та валютні девальвації виступають інструментами політики знищення сусіда, але пізніші теорії обґрунтовують можливість додаткових проявів втручання. Втім, цілком прогнозовано, що політика добробуту сусіда застосовується до країн-союзників, тоді як політика знищення сусіда – по відношенню до країн-суперників.

Ф. Етро дійшов висновку, що міжкраїнова гетерогенність може полегшити підтримання союзу між двома країнами зі спільними уподобаннями. Гетерогенність як така, на переконання М. Вехельгемота та К. Бранді, не є проблемою. Навпаки, у відношенні з внутрішнім ринком вона створює переваги, наприклад, через більш ефективний розподіл праці. З іншого боку, більш різноманітне членство ускладнює і здорожчує реалізацію політики, спрямованої на досягнення специфічних спільних цілей. Зростаюча гетерогенність не лише у відношенні до структури та ефективності економіки, але й до політичних цілей, суспільних потреб, культурних переваг та фінансових обмежень і визнання факту, що готовність та здатність кожної держави-члена об'єднання брати участь в досягненні інтеграції значно різняться, невідворотно спричиняє більш гнучку інтеграцію.

Розглядаючи особливості союзу та умови його створення, можна стверджувати, що його стійкість залежить не лише від того, яка політика сповідуватиметься – політика добробуту сусіда чи політика знищення сусіда, але і від того, яка існує взаємозалежність між імplementованими політиками з боку кожної з країн.

Висновки. Проведене теоретичне моделювання дозволило сформулювати наступні припущення. За умов адаптації політики процвітання сусіда створення союзу веде до зростання обсягів інвестицій до країни; така політика є оптимальною, коли союз створюється за умов, в яких зовнішні ефекти дуже слабкі або дуже сильні; країні варто входити до союзу на етапі, коли він вже створений; країна має більше стимулів перебувати поза об'єднанням, аніж бути в ньому; країна, що не входить до союзу, не має достатніх інтенцій до його приєднання і розширення до складу з трьох учасників з подальшою політичною координацією.

Слід визнати деякі протиріччя таких висновків. Передусім, країни, що об'єдналися, опиняються під дією взаємопов'язаних зовнішніх ефектів і це призводить до залучення інвестицій в країну. Так, у нашому дослідженні підґрунтям для формування союзу є отримання позитивних наслідків від міждержавних зовнішніх ефектів. Проте такий ефект викликає скорочення інвестицій країни-аутсайдера. Інакше кажучи, союз збільшує ефект фрірайдингу країн-аутсайдерів, а ефект націоналізації частково витісняється. Адаже в ситуації, коли країни є стратегічно взаємозамінюваними, ефект зникає, якщо ж країни стратегічно доповнюють – ефект підсилюється. Таким чином, переваги від створення союзу для його членів зростають та збільшуються для країн, які проводять політику стратегічної компліментарності.

Крім того, очевидно що суттєвіші зовнішні ефекти продукували б потужніші стимули до створення союзу. Натомість, члени союзу домовляються про створення союзу лише за умови дуже слабких чи дуже сильних міжнародних зовнішніх ефектів. З одного боку, ефект інтернаціоналізації більш важливий при посиленні зовнішніх ефектів, з іншого – ефект безбілетника країни-аутсайдера теж посилюється. Таким чином, позитивний ефект інтернаціоналізації об'єднаних союзом країн для аутсайдерів не компенсується. Нарешті, за дуже високих зовнішніх ефектів інвестиції з боку країни-аутсайдера не можуть бути негативними, але мають дорівнювати нулю: у даному випадку від аутсайдера немає жодної вигоди. Отже, ефект інтернаціоналізації більш ніж задовольняє країну-аутсайдера.

При створенні союзу його члени отримують вторинні ефекти і збільшують свої інвестиції, а отже, опосередковано, країна-аутсайдер знаходиться в кращому становищі – і тоді, коли члени союзу перебувають у гіршому. Втім, можлива ситуація, за якою країна-аутсайдер отримує від створення такого об'єднання більше користі, ніж члени союзу. За координації країнами своєї політики, вони частково відмовляються від продукованих ефектом безбілетника вигод і збільшують шанси інших країн. Аутсайдеру вигідно як втрата незалежності членів союзу, так і власне збільшення можливостей фрірайдера, що є наслідком реалізації ним ефекту безбілетника.

За умов реалізації політики процвітання сусіда з притаманною їй стратегічною взаємозамінністю, відсутні дисконтуючі чинники, для яких у задачі на нескінченному інтервалі перша найліпша спроба координації політики є нераціональною, а союз двох країн є життєздатним.

При політиці знищення сусіда зі стратегічної взаємодоповнюваністю створення союзу є завжди доцільним; призводить до ефективності політики всіх країн; вступ до союзу завжди кращий, коли союз вже створений; країна вважає за краще бути поза об'єднанням, а не в його складі; країни за межами союзу завжди прагнуть приєднатися до нього й реалізувати координаційну політику; завжди існують дисконтуючі чинники, для яких у задачі на нескінченному інтервалі перша ліпша спроба координації політики є раціональною, а союз двох країн нестійким. У даному випадку стратегічна взаємодоповнюваність породжує новий привід для створення союзу: союз простіше підтримувати, оскільки зникають стимули відхилення від кооперативної рівноваги. Таким чином, дана модель дозволяє раціоналізувати створення малих союзів.

Отже, взятий вектор на дотримання стратегії компліментарності формує підґрунтя для створення союзу, функціонування якого підтримувати набагато легше, ніж забезпечувати вчасну реалізацію всіх складових варіанту найліпшої координації. Проведений аналіз дозволяє припустити, що створення малого союзу є доцільним навіть за відсутності значної гетерогенності його учасників, адже за такого сценарію стає можливим елімінація політичних витрат на адаптацію політики координації.

За умов реалізації стратегії взаємозамінюваності, формування союзу може видатися неможливим з причин надмірного зростання ефекту безбілетника для країн-аутсайдерів. Крім того, визнаємо можливість

виникнення, на перший погляд, парадоксальних варіантів. Серед іншого, країни-аутсайдери можуть опинитися в більш вигідному становищі, ніж ті, що приєдналися до союзу, знівелювавши їхні стимули до надання переваги об'єднанню на пізніших етапах його функціонування. Отже, поступове просування етапами політики найліпшої координації також стає недоцільним.

Отримані результати можна розширити шляхом моделювання ендегенних змін всередині союзів на рівні аналізу можливостей багатокраїнової взаємодії. Так, у випадку монетарної політики, отримані висновки можуть пролити світло на розуміння природи доларизації та намірів до впровадження валютних союзів. Щодо торговельної політики, маємо справу з формуванням торгових блоків на кшталт європейського співтовариства, НАФТА, МЕРКОСУР. Крім того, моделювання останніх за сценаріями, запропонованими вище, дозволяє отримати інформативні результати, які враховуватимуть специфіку імplementованої кожною з країн-учасників політики, та свідчитимуть про зростання взаємозалежності між членами союзу та країнами-аутсайдерами. Таким чином, наслідки міжнародної координаційної політики повністю залежать від обраної для реалізації стратегії - чи то взаємодоповнюваності, чи то взаємозамінюваності. Втім, обидва варіанти передбачають комбінацію монетарної та торговельної політик.

Джерела та література:

1. Відякіна М. М. Становлення та проблеми координації спільної міграційної політики Європейського Союзу / М. М. Відякіна // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. Випуск 26 : У двох частинах / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : ЧДТУ, 2010. – Частина I. Том 1. – С. 225–230.
2. Alesina A. The Political Economy of International Unions [Electronic resource] / A. Alesina, I. Angeloni, F. Etro // NBER Working Paper. – 2001. – Issue 8645. – Mode of access : <http://www.nber.org/papers/w8645.pdf>.
3. Brandi C. Strategies of Flexible Integration and Enlargement of the European Union: a Club-theoretical and Constitutional Economics Perspective [Electronic resource] / C. Brandi, M. Wohlgemuth // Freiburg Discussion Papers on Constitutional Economics. – 2006. – Vol. 06/7. – Mode of access : http://econstor.eu/bitstream/10419/4367/1/06_7bw.pdf.
4. Eichengreen B. International Policy Coordination : The Long View [Electronic resource] / B. Eichengreen // The National Bureau of Economic Research. – Mode of access : <http://www.nber.org/chapters/c12578.pdf>.
5. Etro F. International Policy Coordination with Economic Unions / F. Etro // Rivista Internazionale di Scienze Sociali. – 2002. – Vol. 110 (2). – P. 187–211.
6. Gandolfo G. Elements of International Economics / G. Gandolfo. – Berlin : Springer, 2004. – 354 p.
7. Stubb A. A Categorization of Differentiated Integration / A. Stubb // Journal of Common Market Studies. – 1996. – Volume 34 (Issue 2). – P. 283–295.
8. Vaubel R. A History of Thought on Institutional Competition / [in eds. R. Vaubel, A. Bergh, R. Höijer]. Institutional Competition. – Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2008. – P. 29–66.

Ресульєва Н.Ш.

УДК 658.6:577.23

ОСОБЛИВОСТІ РИНКУ БІОЕНЕРГЕТИЧНОЇ СИРОВИНИ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розглянуто необхідність формування і розвитку сировинної бази для виробництва біопалива, висвітлені передумови та сучасні тенденції виробництва та використання біопалива в Україні, обґрунтовано доцільність використання сільськогосподарської сировини для виробництва біопалива. Проведена оцінка енергетичного потенціалу лісової та сільськогосподарської біомаси, охарактеризовано можливі види сировини, з яких можна виготовляти біопаливо. Розглянуто біоенергетичний потенціал відходів комунального господарства і тваринництва.

Ключові слова: біопаливо, біомаса, сировинна база, енергетичний потенціал, сільське господарство, лісового господарство, тверді побутові відходи

Аннотация. В статье рассмотрена необходимость формирования и развития сырьевой базы для производства биотоплива, освещены предпосылки и современные тенденции производства и использования биомассы в Украине, обоснована целесообразность использования сельскохозяйственного сырья для производства биотоплива. Проведена оценка энергетического потенциала лесной и сельскохозяйственной биомассы, охарактеризованы возможные виды сырья, из которых можно производить биотопливо. Рассмотрен биоэнергетический потенциал отходов коммунального хозяйства и животноводства.

Ключевые слова: биотопливо, биомасса, сырьевая база, энергетический потенциал, сельское хозяйство, лесное хозяйство, твердые бытовые отходы

Summary. The article reveals the possibility of using existing in Ukraine bioenergy potential in a lack of domestic energy resources and high energy dependency. The article considers the need for the formation and development of raw materials base for the production of biofuels, lighted preconditions and modern trends the production and use of biomass in Ukraine, characterized and grouped by the main sources of the raw materials from which it is possible to produce biofuels in Ukraine. The article disclosed available potential of biomass for obtaining bioenergy in Ukraine, shows its dynamic by years. The article disclosed in Ukraine available potential of biomass for bioenergy, shows its dynamic data. Substantiated the expediency of the use of agricultural raw materials for the production of biofuels, both due to specialized growing of energy crops as well the use of waste and by-products of agriculture. Considered the energy potential of forest biomass, the possibility of using waste wood processing industry. Considered bioenergetic potential of waste municipal services and livestock.